

Problemi Bliskog i Srednjeg istoka Aspekti političke kartografije

Radovan Pavić

Fakultet političkih nauka, Zagreb

Sažetak

Političke je pojave i procese moguće cjelovito razumjeti samo ako se oni dovedu i u kontekst odgovarajuće logike prostora. Njihov je nastanak i razvoj uvjetovan i prostornim osobinama, koje se ne svode na puki prostorni smještaj. Čimbenici teritorijalizacije u svakom su posebnom slučaju jače ili slabije naglašeni u sklopu čimbenika koji određuju međunarodne odnose: povijesnih, gospodarskih, političkih, kulturnih, religijskih itd. Teritorijalizacija zadire u samu bit političkih odnosa i stoga je konstitutivni dio politologijskog pristupa izučavanju međunarodnih odnosa. U njemu pak bitna uloga pripada i političkoj kartografiji. Prostorni odnosi i sadržaji što ih prikazuje politička kartografija nisu tek puka ilustracija, nego i jedna od pretpostavki mjerodavnih analiza i zaključaka. Autor demonstrira važnost političke kartografije na primjeru problema Bliskog i Srednjeg istoka.

Uobičajeno je političku geografiju najjednostavnije definirati kao vezu, ovisnost i interakciju geografskog i političkog fenomena. Pri tome je od geografskih komponenti nužno istaknuti *teritorijalizaciju, tj. oprostorenje*. To znači da se neki politički, ali i gospodarski i povijesni fenomeni mogu istinski i u cjelini shvatiti samo ako se uoče i njihove osobine oprostorenja, te ako se oni dovedu u kontekst odgovarajuće *logike prostora*. To znači da pojedine pojave ili procesi moraju imati upravo ove karakteristike ili se odvijati onako kako je to uvjetovano i prostornim osobinama, a to, dakako, nije tek puki smještaj, tj. mjesto na kojem se nešto nalazi.

Politička kartografija nije tek ilustracija postojećih znanja i shvaćanja, jer se neki politički fenomeni osmišljavaju, ostvaruju i oživotvoruju samo i tek ako su adekvatno teritorijalizirani. Primjerice, politika okruženja jest oblik politike u međunarodnim odnosima i geostrategiji. Ali, ta se politika može ostvarivati i ispunjavati svoje funkcije tek ako je primjereno oprostorena, tj. ako ima odgovarajuću geografsku lokaciju i u skladu je s drugim geografskih sadržajima koji nisu samo prirodoslovni, nego su i kompleksno značajni.

Razumijevanje i uloga teritorijalizacije odnose se naročito na shvaćanje prostornih odnosa, tj. geografskog ili kompleksnog položaja. Iz njega se dadu

razumjeti funkcije i uloga određenih prostora koji djeluju u međunarodnim odnosima. Dakako, sve to vrijedi samo u onome širem kompleksu koji je najrelevantniji za razumijevanje međunarodnih odnosa i koji čini njegovo utemeljenje: dakle, i povijesni, i ekonomski, i demografski, i religijski, i klasni i drugi činioci, ali i činioci teritorijalizacije. Ovisno o problemu, njihovo će značenje biti naglašeno više ili manje, ili će, možda, biti odlučujuće.

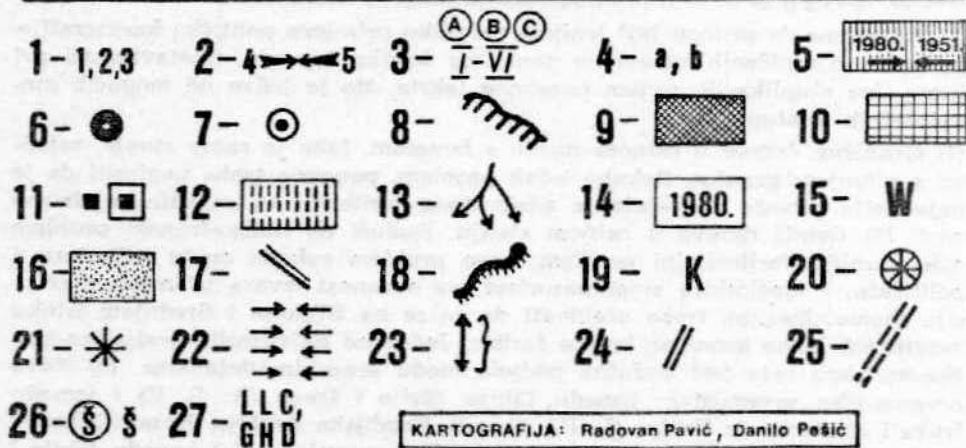
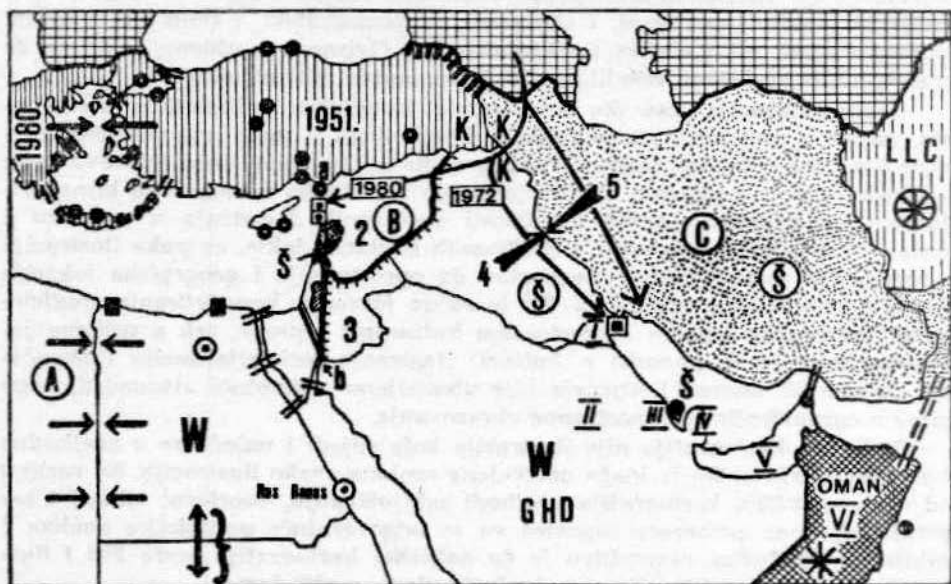
Teritorijalizacija, kao dio relevantnog kompleksa politološkog utemeljenja, zadire u sam meritum političkog. Bitnu ulogu u tome ima politička kartografija. Ona nije ilustracija, ili topografska orijentacija, nego izražava neke suštinske odnose i procese. Teritorijalizacija i politička kartografija bitno pridonose razumijevanju nekih uzročnosti društvenih događanja u prostoru i izraz su interakcije prostornih i društvenih činilaca: dakle, ne puka ilustracija i dopuna za razumijevanje, nego stav da oprostorenje i geografska lokacija čine dio politološkog merituma. *To je važan faktor u kompletiranju tradicionalne vremenske kulture s prostornom kulturom; zapravo, tek u njihovu jedinstvu moguće je govoriti o kulturi.* Negiranje teritorijalizacije i shvaćanja prostornih odnosa i utjecaja nije utemeljeno u životnoj stvarnosti, nego samo u ograničenjima jednostranog obrazovanja.

Politička kartografija nije ilustracija koja slijedi i ugleda se u prethodne i zadane sadržaje, što je inače uobičajena osobina svake ilustracije. Za razliku od toga, politička kartografija *prethodi* zaključivanju, prostorni odnosi i sadržaji koje ona prikazuje osnovica su za odgovarajuće politološke analize i zaključke. Međutim, razumljivo je da politička kartografija *može biti i ilustracija*, iako joj to očito nije ni najvažnija uloga, a niti domet.

U ovome će prilogu biti iznijeto nekoliko primjera političke kartografije, primjera ograničenih uglavnom samo na kratke legende, izostavljajući pri tome širu eksplikaciju putem posebnog teksta, što je jedan od mogućih metodoloških pristupa.

(1) Granične države u ratnom stanju s Izraelom. Iako je ratno stanje, zajedno s pitanjem granica, itekako težak problem, ponovno treba naglasiti da je najvažnije pitanje pronalaženje adekvatnog teritorija za palestinsku državnost. (2) Ostale države u ratnom stanju. Budući da iračko-iranski problem nije granično-teritorijalni problem, nego problem sukoba među režimima i političkim i ideološkim svjetonazorima, uz opasnost izvoza islamske revolucije (homeinizacija), treba očekivati da će se na Bliskom i Srednjem istoku razviti još jedno kronično krizno žarište. Jedna od najvažnijih posljedica iračko-iranskog rata jest dodatna podjela među arapskim državama. (3) Nova pragmatička savezništva: između Libije, Sirije i Irana (A, B, C) i između Iraka i »šestorice iz Gulfa« (I-IV, Kuvajt, Saudijska Arabija, Katar, Bahrein, UAE, Oman). (4) Važne teritorijalno-granične promjene: (a) između Sirije i Turske 1939. godine, pri čemu Turska konačno stječe zonu Aleksandrete (Iskenderun, oko 12950 km²). To može biti značajno za Siriju čiji se teritorij, umjesto da se približava idealu Velike Sirije (današnja Sirija, Libanon, Palestina, Jordan, pa čak i Irak), nešto smanjuje; (b) dio obale koju je Saudijska Arabija prepuštala Jordanu kako bi se proširila njegova obalska fasada u Akabskom zaljevu. (5) Zemlje NATO-a sa sukobom Grčke i Turske u Egejskom moru. Dok je na Zapadu Sredozemlja NATO ojačao ulaskom Španjolske makar samo i u političku strukturu pakta (1972), u istočnom sektoru situacija nije tako povoljna, iako se 1980. godine Grčka ponovno vratila u vojnu stru-

Skica 1. NOVO ZNAČENJE GEOPOLITIČKIH ODNOSA NA BLISKOM I SREDNJEM ISTOKU

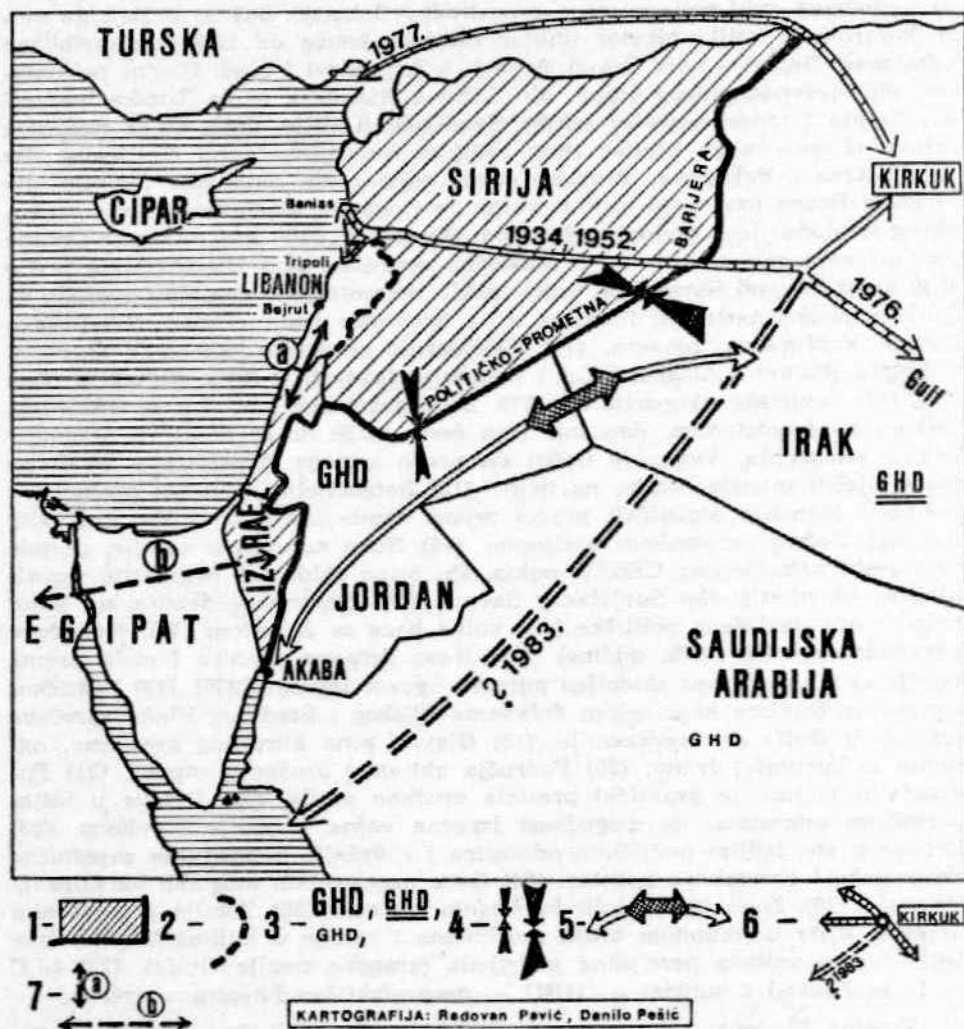
kturu NATO-a. (6) Starije američke baze i britanske vojne baze (do iranske krize 1978/79). (7) Uz stare vojne baze SAD i Velike Britanije (u Grčkoj, Turskoj i na Cipru) SAD sve više nastoje steći nova uporišta (makar samo kao služnosti) u zoni Bliskog i Srednjeg istoka. Idealno bi značenje imao Izrael, ali se njegov teritorij ne može koristiti a da se ne antagoniziraju druge, naročito umjerene, arapske zemlje. Novo veliko značenje dobili su Egipat i Oman. (8) Zona u Turskoj uz sovjetsku granicu, pogodna za lokaciju prislušnih baza

prema SSSR-u, nakon što su SAD izgubile takve baze uz iransko-sovjetsku granicu. (9) Libanon i Oman danas su dva najvažnija potencijalna, odnosno već funkcionirajuća američka uporišta na Bliskom i Srednjem istoku. Njihova vrijednost ovisi prije svega o geopolitičkoj lokaciji: dok se iz Bejruta može kontrolirati veliki prostor unutar radijusa kruga od 1260 km (približna udaljenost Beirut — ušće Sat el Araba), u koji ulazi i cijeli Plodni polumjesec, dio sjeverozapadnog Irana, dio SSSR-a (Kavkaz), cijela Turska, najveći dio Egipta i sjeverozapadni sektor Saudijske Arabije, dotle se iz različitih točaka Omana mogu unutar istog radijusa kontrolirati veći dio Irana, dio Afganistana i Pakistana, Arapsko more, najveći dio Saudijske Arabije, dio afričkog Horna (navedeni radijus važan je stoga jer moderno borbeno zrakoplovstvo obično ima akcioni radijus od oko 800 do 1300 km). Važnost Omana još je i veća ako se uoči da je američka strateška baza Diego Garcia preko 4000 km daleko od Hormuških vrata; dakle, dominirajuće strateško uporište na Bliskom istoku može biti Libanon, a na Srednjem istoku Oman. (10) Države članice Varšavskog ugovora. (11) Nekadašnje sovjetske pomorske služnosti u Egiptu (Salum i Aleksandrija) i današnje služnosti u Siriji (Latakija, Tartus). (12) Sovjetska okupacija od 1979. Zbog graničnog kontakta sa SSSR-om, Irakom i Afganistanom, današnji Iran često ističe da se nalazi u komunističkom okruženju. Važno je uočiti da preko samoga Afganistana SSSR ne može riješiti pitanje izlaska na more. (13) Potencijalni sovjetski prometni i strateški (naročito logistički) pravci prema Sredozemlju u Gulfu, koji više nisu zapriječeni centovskom barijerom. (14) Nove nesvrstane zemlje, nastale na mjestu nekadašnjeg CENTO pakta, što bitno pridonosi razbijanju zapadnjačkog okruženja oko Sovjetskog Saveza. (15) Nesvrstane zemlje, od kojih neke imaju naglašene političke i/ili vojne baze sa Zapadom (W). (16) Nove nesvrstane zemlje (1979. godine). (17) Nova državna granica Izraela prema zemljama s kojima ima sklopljen mirovni ugovor (Egipat 1979). (18) Političko-prometna barijera koja nekim državama Bliskog i Srednjeg istoka sprečava pristup iz Gulfa do Sredozemlja. (19) Glavna zona kurdskog problema, naročito u Turskoj i Iranu. (20) Područja aktivnog oružanog otpora. (21) Područja u kojima je praktički prestala oružana gerila. (22) Države u lošim političkim odnosima, uz mogućnost izravne vojne prijetnje i sukoba. (23) Države u sve boljim političkim odnosima i s važnim elementima zajedničke ekonomske i obrambene politike. (24) Zone neposrednih mogućih baržiranja tjesnaca. (25) Zone indirektnih baržiranja tjesnaci. (26) Zemlje s pretežnim udjelom šijita u ukupnom broju muslimana i zemlje u kojima također ima šijita i stanovništva perzijskog podrijetla (arapske zemlje Gulfa). (27) LLC — Land Locked Countries — GHD — geografski hendikepirane države.

Prostor Plodnog polumjeseca tradicionalna je i ključna prometna zona između Pravog Levanta i vrha Arapsko-perzijskog zaljeva (Gulf). Promet kroz Plodni polumjesec koristi povoljnije reljefne i klimatsko-hidrografske uvjete između visoke i slabo prohodne reljefne barijere na sjeveru (Turska-Iran) i pustinjske zone na Arapskom poluotoku na jugu.

Upotreba toponima Arapsko-perzijski zaljev i Gulf je, dakako, politizirana i daleko bolje održava geografsku i političku stvarnost u ovom akvatoriju koji se nekada nazivao samo Perzijskim zaljevom. Pri tome je Arapsko-perzijski zaljev geografski toponim koji adekvatno odražava prisutnost i

Skica 2. POLITIČKI ODNOSI I PROMETNI PROBLEMI DIJELA BLISKOG I SREDNJEG ISTOKA 1982/83. GODINE

arapskog i perzijskog etnikuma, dok je Gulf dopunski i pomoćni politički toponim, zapravo politički eufemizam kojim se u različitim aspektima međunarodnih odnosa nastoje izbjeći problemi nastali zbog isključivosti u upotrebi toponima Arapski ili Perzijski zaljev.

(1) Države koje zbog svoga geografskog položaja i političkih odnosa mogu predstavljati prometnu barijeru za pristup Sredozemlju. (2) Zbog okruženja Sirijom i Izraelom, Libanon sam po sebi nema značenja za pristup Srednjem

istoka Sredozemlju, pogotovo ako ostvari dobre odnose s Izraelom (3) Geografski hendikepitane države (naročito Jordan), čiji su problemi naglašeni zbog uloge Sirije i Izraela kao političko-prometne barijere. (4) Arapske države u potencijalnom ili teškome međusobnom sukobu, što definira ulogu prometno-političke barijere. (5) Države u dobrim i prijateljskim savezničkim odnosima. Za Irak to je posebno važno, jer preko Jordana ostvaruje izlaz na Crveno more (važan je pri tome novoizgrađeni krak željezničke pruge — odvojak od Hedžaske željeznice — od Maana do Akabe). (6) Naftovodi iz Kirkuka. Zbog problema odnosa sa Sirijom prekinut je stari naftovod za Baniyas i Tripoli, što je Irak dijelom već kompenzirao izgradnjom naftovoda preko Turske i do Gulfa. Danas se razmatra mogućnost gradnje još jednog naftovoda i to samo preko teritorija Saudijske Arabije do Crvenog mora. (7) Izraelsko nastojanje da se ostvari mirovni ugovor s Libanom nema samo političko i strateško značenje i nije samo otvaranje mogućnosti za izraelsku kolonizaciju južnog Libanona, nego ima isto tako i veliko gospodarsko značenje, budući da je Izraelu potrebno novo tržište, i to: (a) naročito u uvjetima kad nije dovoljno uspio prodrijeti na egipatsko tržište, (b) poslije 1979. godine.

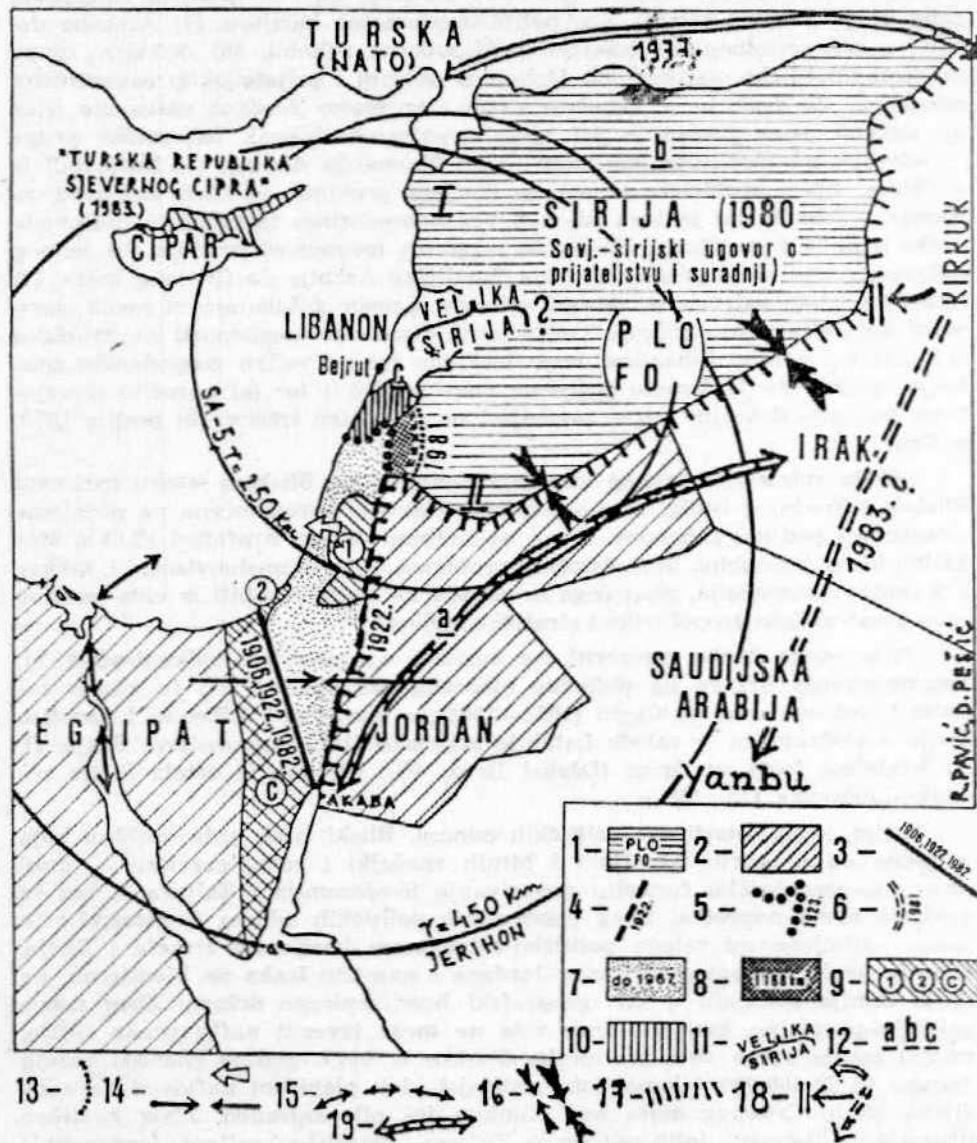
Pažnja svjetskoga javnog mnijenja danas je na Bliskom istoku (pojmovi Bliskog i Srednjeg istoka nisu sinonimi) uglavnom usredotočena na probleme okupacije i podjelu Libanona, kao i na sudbinu Jasera Arafata i PLO-a. Međutim, bitna je osobina bliskoistočnih problema njihova međuovisnost i, makar i posredna, interakcija, zbog čega se nikada ne smiju izgubiti iz vida osobine ovog prostora kao geopolitičke i strateške cjeline.

Prije svega treba upozoriti na rastuću opasnost od balkanizacije, tj. fragmentiranja država na pojedine etnoreligijske cjeline. Taj je proces započet i već ostvaren na Cipru (1974—1983), a ugrožava i Libanon i naročito Siriju s obzirom da je zaleđe Latakije alavitsko (12% stanovništva Sirije, I), na krajnjem jugu su Druzi (Džebel Druz, 4%, II), dok je ostala Sirija sunitsko-kršćanska (70 : 13%).

Zatim, zbog specifičnih političkih odnosa, Bliski istok gubi osobinu koja je jedna od njegovih temeljnih i bitnih značajki i zalog razvitka — gubi prometno-posredničku funkciju povezivanja Sredozemlja i Zaljeva, a bez te funkcije nema napretka. Zbog nepovoljnih političkih odnosa Sredozemlje je danas odijeljeno od zaleđa političko-prometnom barijerom Izraela i Sirije, čime je uvelike onemogućen izlaz Jordana i naročito Iraka na Mediteran, pa se te zemlje ubrajaju u tzv. geografski hendikepirane države. Zbog takve političko-prometne barijere, Irak više ne može izvoziti naftu preko Sirije, te mu ostaje samo naftovod preko Turske iz 1977. godine (700 000 barela dnevno ili 35,490 000 t kapaciteta godišnje), dok planirani naftovod na saudijsku obalu Crvenog mora kod Yanbua još nije izgrađen. Zbog kaotične situacije u Libanonu, loših odnosa sa Sirijom i izraelske barijere, Jordan najviše ovisi o zaobilaznome prometnom pravcu preko luke Akaba, pri čemu treba podsjetiti da se Akabski zaljev može lako barazirati. Za blokirani Irak (u Hormuzu (?) i Sirijom) važno je savezništvo s Jordanom, jer je izlaz na Akabu danas najpovoljniji irački izlaz u svijet.

Daljnja je važna značajka toga geopolitičkog prostora korištenje teritorija bilo kao okupacijskih i tamponskih, bilo anektiranih zona, kao jedinih

Skica 3. SUVREMENI ODNOSI U DIJELU BLISKOG ISTOKA

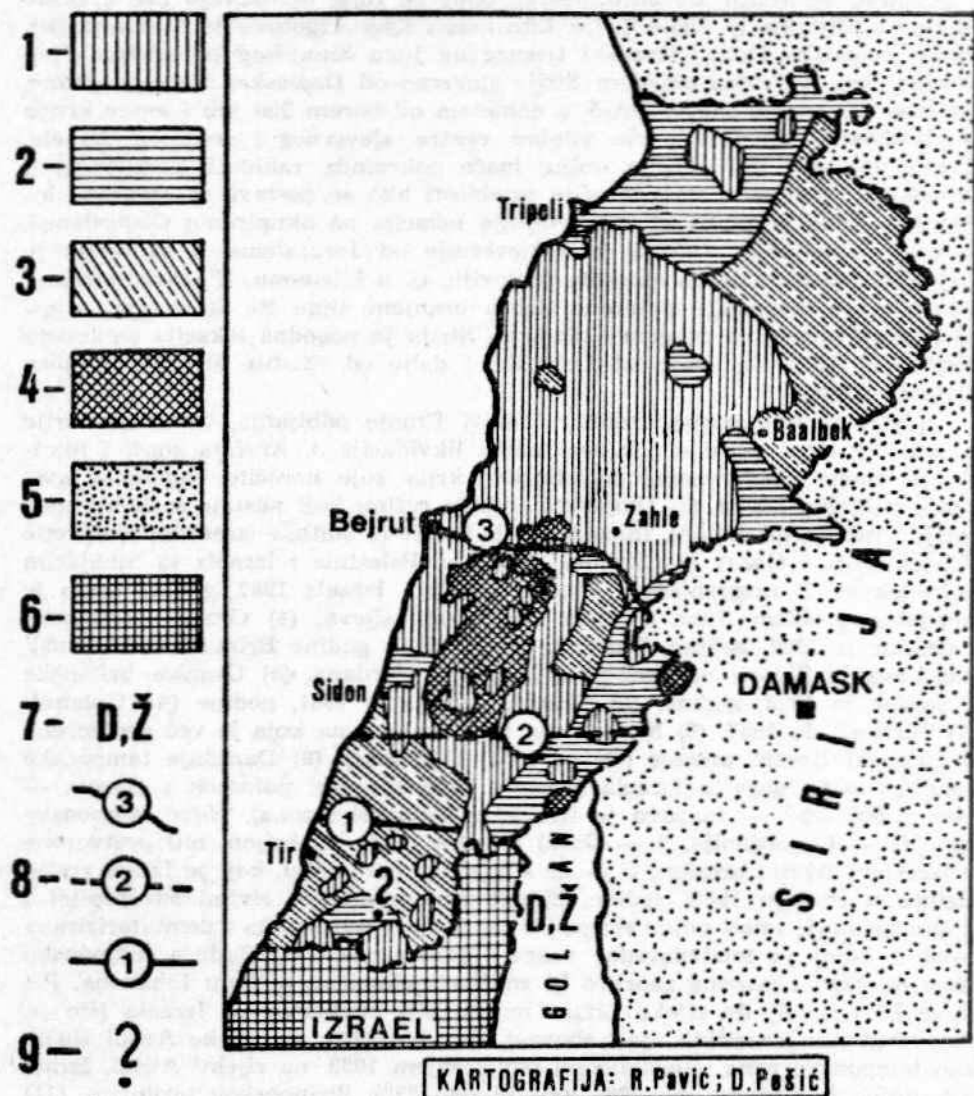
moćnih poluga i zaloga da se iskamče odgovarajući društveni odnosi; tj. Izrael može samo zauzevši i onda vraćajući tuđe teritorije postići mirovine ugovore sa susjednim zemljama.

I naposljetku, važan novi element u regiji jest međusobno ugrožavanje raketama srednjeg dometa. Tako, ako za domet izraelskih raketa »Jerihon«

uzmемо најдонју vrijednost od oko 450 km (centar kruga između Ram Allaha i Nablusa, sjevernije od Jeruzalema), onda se time ugrožavaju sve arapske obale na Blistoku, tj. obale Sirije, Libanona i Egipta (gotovo do Aleksandrije), zatim egipatska Delta, Tiranski tjesnac na jugu Sinajskog poluotoka, cijeli Jordan, kao i životna okosnica Sirije sjeverno od Damaska. S druge strane, sirijske (sovjetske) rakete SA-5, s dometom od barem 250 km (centar kruga u Baalbeku), ugrožavaju sve vitalne centre sjevernog i srednjeg Izraela. Treba upozoriti da lokacija obiju, inače pokretnih, raketnih instalacija, i izraelskih i sirijskih, ima naročite prednosti ako se postavi na izabrane lokalitete. Tako je za Izrael najpovoljnija lokacija na okupiranoj Cisjordaniji, u gusto naseljenoj arapskoj zoni sjevernije od Jeruzalema, a za Siriju je najpogodnija lokacija na stranom teritoriju, tj. u Libanonu. U prvom slučaju, izraelske su instalacije posredno dobro branjene time što su u zoni arapskog stanovništva, u drugom slučaju za Siriju je pogodna lokacija na tuđem teritoriju, dakle što dalje od Damaska i dalje od vlastite životne okosnice Damask-Aleppo.

(1) Radikalni arapski režimi, članovi Fronte odbijanja. Značenje Sirije u tome je bitno poraslo, jer eventualna likvidacija J. Arafata znači i likvidaciju onoga (umjerenoga) palestinskog krila koje naročito naglašava značenje političke borbe. (2) Umjereni arapski režimi koji nastoje sačuvati teritorije vraćene od Izraela (Sinaj), ili ih izvući iz statusa izraelske okupacije (Cisjordanija i Gaza). (3) Granica britanske Palestine i Izraela sa Sinajskim poluotokom. U razgraničenju između Egipta i Izraela 1982. godine ostao je neriješen problem Tabe u vrhu Akabskog zaljeva. (4) Granica britanske Palestine iz 1922. godine. Važno je da su 1921. godine Britanci onemogućili naseljavanje Židova na teritoriju današnjeg Jordana. (5) Granica britanske Palestine iz 1923. godine. (6) Granica Izraela iz 1981. godine (na Golanu). (7) Teritorij do 1967. (8) Nekadašnja tamponska zona koja je već pretvorena u izraelski životni prostor (Golan 1981, 1168 km²). (9) Današnje tamponske zone uz samu granicu Izraela (inače i cijeli Sinajski poluotok s Gazom — oko 60 000 km² — zapravo je izraelska tamponska zona). Neke tamponske zone (1 — Cisjordanija, 2 — Gaza) također mogu aneksijom biti pretvorene u izraelski životni prostor; C — na sinajskom poluotoku, koji je Izrael vratio Egiptu u travnju 1982. godine, Egipat ima ograničeni civilni suverenitet i uopće ne smije imati vojne snage. To je, dakle, i tamponska i demilitarizirana zona u kojoj su međunarodne snage i promatrači. (10) Buduća tamponska zona na jugu Libanona zapravo bi značila djelomičnu podjelu Libanona. Pri tome bi teritorij do rijeke Litani mogao biti anektiran od Izraela (što je davnašnji san izraelskih »jastrebova«), dok bi sektor do rijeke Awali služio kao tamponska zona. Djelomičnim povlačenjem 1983. na rijeku Awali, Izrael još uvijek kontrolira oko 2800 km² ili oko 27% libanonskog teritorija. (11) Bojazan da bi dio preostalog Libanona mogao biti uključen u Siriju kao dio Velike Sirije. Ostao bi, dakle, samo maronitsko-druški Libanon kao posebna država. (12) Granične države u ratnom stanju s Izraelom. (13) Za Izrael najosjetljiviji i najopasniji sektor granice. (14) Strateški najosjetljiviji sektor Izraela, bilo zbog izrazito uskoga državnog teritorija (mala dubina ratišta) u samom centralnom sektoru (oko 15 km), što predstavlja mogućnost podjele Izraela na dva dijela, bilo zbog lokacije u najizrazitijem potencijalnom okruženju na jugu Izraela, iako je državni teritorij ovdje u srednjem

Skica 4. RASPORED STANOVNIŠTVA U LIBANONU

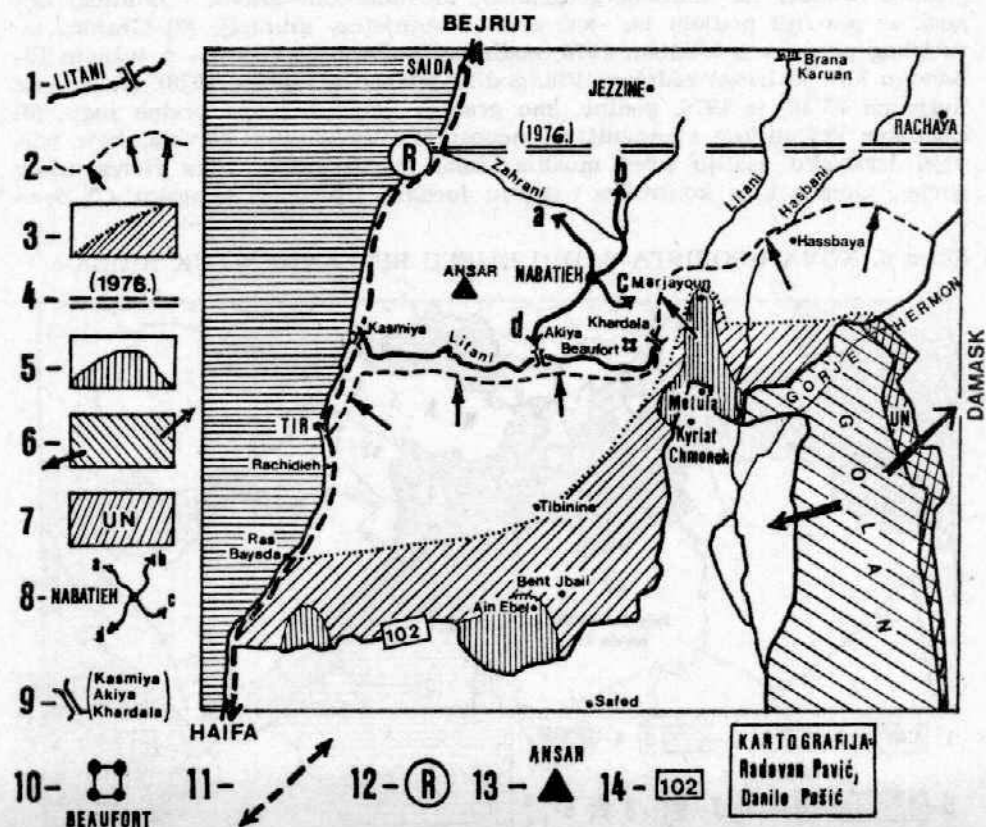
Negevu znatno širi (oko 65 km). Začuđujuće je da u izraelsko-arapskim ratovima Egipat i Jordan nisu koristili te strateške prednosti, gdje je najlakše spajanje vojnih snaga jedne i druge države i gdje bi se Izrael mogao odijeliti od Crvenog mora. (15) Prohodno za Izrael od 1975. godine. (16) Države u lošim političkim odnosima. (17) Političko-prometna barijera koju čine Izrael i Sirija. (18) Zbog navedene barijere Irak ne može izvoziti naftu preko Sirije, te mu preostaje samo naftovod preko Turske, a onaj za Yanbu još nije

izgrađen. (19) Izlaz Iraka na Sredozemlje, važan zbog savezništva s Jordanom.

Dobro se uočava da su kršćani i Druzi okruženi muslimanskim stanovništvom. Teritorijalni je raspored stanovništva takav da je praktički nemoguće uspostaviti religijski kompaktne zone stanovništva (kršćani, Druzi, suniti, šijiti), zbog čega je neostvariva podjela Libanona na vjerskoj osnovi. Pojednostavljivanje religijskog rasporeda zahtijevalo bi značajne migracije stanovništva, a to bi značilo nove sukobe i kaos zbog prevlasti u kršćansko-muslimansko-druškim zonama.

(1) Područje kršćana — glavnu jezgru čini tzv. Maronistan, sjeveroistočno od Bejruta. (2) Područje sunita. (3) Područje šijita. (4) Područje Druza. (5) Sirijski Arapi. (6) Židovi. (7) Druzi i nova židovska naselja na Golanu. (8) Moguće teritorijalne ambicije Izraela u odnosu na Libanon: 1 — za izraelske »jastrebove« logična granica na sjeveru jest donji tok rijeke Litani, što bi ujedno bila i granica na prirodoslovnoj osnovi. Za tu granicu postoje i djelomična historijska opravdanja, budući da je teritorij Solomonova carstva

Skica 5. JUŽNI LIBANON — STANJE DO SVIBNJA 1978. GODINE

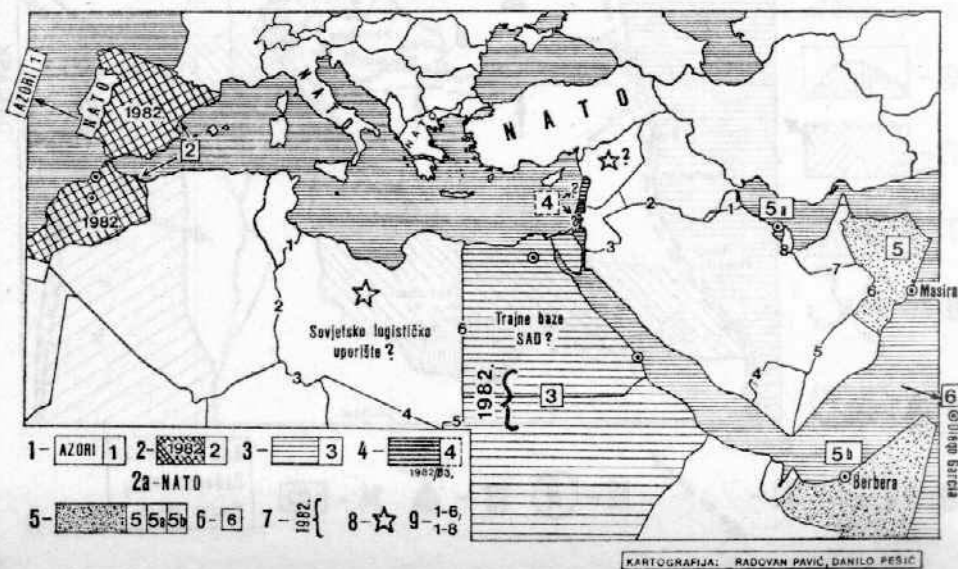

(oko 1000 godina p. n. e.) sezao do, pa čak i preko, donjeg Litanija (osim Tira na obali). Granicom na Litaniju Izrael bi se proširio na sjever do oko 30 km, pri čemu bi to trebala biti tamponska zona; 2 — još šira tamponska zona mogla bi biti do nekadašnje tzv. Crvene linije iz 1976. godine, koja je označila dokle mogu doprijeti sirijske trupe; 3 — približna linija do koje je sezala okupacijska zona Izraela (90 km u dubinu libanonskog teritorija), prije povlačenja na rijeku Awali 1983. godine. (9) Moguća izraelska kolonizacija na jugu Libanona.

U odnosu na južni Libanon, za Izrael je osnovni problem kako tu formirati tamponsku zonu koja bi branila sjevernu Galileju, za šijite je problem kako taj prostor sačuvati kao vlastiti životni prostor pred palestinskom dijasporom i Židovima, a za Palestince kako sačuvati teritorij kao bazu za održanje i razvitak svojevrsnog suvereniteta. Vrlo male dimenzije tog prostora čine situaciju još težom (Tir-Kyriat Šemona oko 36 km, izraelsko-libanonska granica — most Akiya na Litaniju oko 28 km, ušće Zahranja — Metula, oko 33 km).

(1) Donji Litani — za izraelske »jastrebove«, to je najlogičnija sjeverna granica Izraela na prirodoslovnoj osnovi (to, dakako, nije nikakva »prirodna« granica, budući da političko-geografski, međunarodno-pravni i politički odnosi ne poznaju podjelu na »prirodne« i »umjetne« granice). (2) Granica izraelskog prodora u Libanon 1978. godine. (3) »Zona sigurnosti« u južnom Libanonu koji je Izrael zadržao 1978. godine (stanje 4. svibnja 1978). (4) Crvena linija na 33°30' iz 1976. godine, kao granica sirijskih trupa prema jugu. (5) Eksklave kršćanskog stanovništva, neposredno uz granicu Izraela, koje uživaju izraelsku zaštitu pred muslimanima. (6) Strateška zona Hermonskog gorja i Golana koja kontrolira i dolinu Jordana i pristup Damasku. (7) Zona

Skica 6. NOVA UPORIŠTA SAD U DIJELU RIMLANDA (»LUK KRIZA«)

snaga UN na Golanu. (8) Nabatieh — važno križište cesta za (a) obalu, (b) Bejrut, (c) istočni Libanon, (d) južni Libanon i Izrael. (9) Važni mostovi preko Litanija. (10) Tvrđava Beaufort, važna strateška točka za kontrolu doline Litanija. (11) Za eventualni budući ekonomski prodor u Libanon važno bi bilo aktiviranje obalne željezničke pruge. (12) Libanonska rafinerija na kraju TAP line-a (taj naftovod danas više ne služi za izvoz u Evropu). (13) Izraelski logor za zarobljene Palestince (1982). (14) Dužina sjeverne granice Izraela s Libanomom.

Povećanje broja američkih uporišta u jednom dijelu Rimlanda (Sredozemlje, Bliski i Srednji istok) poslije raspada CENTO pakta (1979) odraz je ne samo kompenzacijskih procesa kojima treba nadoknaditi CENTO, nego i nastojanje da se između Atlantika i Indika ostvari što veći broj baza i služnosti naročito za RDF snage (Rapid Deploymet Forces). Pri tome, odgovarajuće baze i služnosti moraju imati jednu temeljnu osobinu: povoljan geopolitički položaj, jer samo u tom slučaju mogu poslužiti u zračnom mostu između SAD i Bliskog i Srednjeg istoka i osigurati djelovanje vojnih snaga u pojedinim regijama. Broj uporišta mora biti što veći, budući da pojedine države ne moraju uvijek dozvoliti upotrebu uporišta na svom teritoriju protiv trećih zemalja.

(1) Azori — budući da između atlantskih obala SAD i Iberskog poluotoka ima oko 5500 km, Azori su važna međustanica na Atlantiku udaljena oko 1287 km od Portugala. (2) Godine 1981. SAD su opet stekle dva uporišta u Maroku (Kenitra i Sidy Yahia), a 1982. godine Španjolska je ušla u političku strukturu NATO-a. Kako V. Britaniji pripada Gibraltar, to znači da u političkom i strateškom smislu Zapad posve kontrolira širi prostor pristupa Mediteranu. (3) Na Bliskom Istoku SAD imaju nove služnosti zapadno od Kaira i u bazi Ras Banas, Egipat je danas u prijateljskim odnosima sa SAD, a posebna povelja iz 1982. godine omogućuje jaču političku, ekonomsku i vojnu suradnju Egipta i Sudana. (4) Izrael je po političkim odnosima sa SAD i po svome geostrateškom položaju iznimno važna zemlja Bliskog i Srednjeg istoka. Međutim, on se ne može dovoljno koristiti kao američko uporište kako SAD ne bi antagonizirale druge arapske zemlje, koje su im također potrebne. Idealno bi bilo ako bi SAD mogle ostvariti uporišta u Libanonu, budući da bi onda u okvir zrakoplovstva koje ima akcijski radijus od oko 1200 do 1300 km (Bejrut — Faø, oko 1266 km) ušao veliki dio Bliskog i Srednjeg istoka. (5) Slično značenju kakvo zbog položaja na Bliskom Istoku imaju Libanon i Izrael, na Srednjem istoku ima Oman (s uporištem na otoku Masira). I u ovom slučaju akcijski radijus zrakoplovstva od oko 1200 do 1300 km uključuje vrlo veliki strateški važan prostor; 5a, 5b ostala važna američka uporišta na Srednjem istoku i na Hornu (Bahrain i Berbera u Somaliji). (6) Navedena američka uporišta nastavljaju se na otočju Diego Garcia, udaljenu više od 4000 km od Hormoških vrata. (7) Egipatsko-sudanska povelja iz 1982. godine, koja predviđa usku političku, ekonomsku i vojnu suradnju tih dviju zemalja. (8) SSSR je danas na Sredozemlju u nepovoljnijoj poziciji od SAD i ostvaruje služnosti na manjem broju lokaliteta. Posebno značenje imaju Sirija i Libija, potonja kao (vjerojatno?) sovjetsko-logističko uporište za cijelo Sredozemlje. (9) Posebno značenje na Bliskom i Srednjem istoku imaju one države koje graniče s većim brojem drugih država (Libija sa šest, Saudijska Arabija s osam država), zbog čega mogu lakše utjecati na susjede, jer tome

pridonose izravni granični kontakti, sličnost stanovništva s obje strane granice, mogućnost infiltracije, postavljanje graničnih i teritorijalnih pitanja, itd. Ona velesila koja ima takve države za saveznike može indirektno lakše utjecati i umiješati se u poslove drugih država, čime raste njezino regionalno značenje.

Radovan Pavić

NEAR AND MIDDLE EAST PROBLEMS

Aspects of Political Cartography

Summary

A comprehensive insight into political phenomena and processes is possible only if these are considered within an appropriate geographical context. Their emergence and development is caused, among others, by factors of space, which go beyond mere physical location. In every individual instance factors of territorialisation figure more or less prominently in the complex of factors determining international relations: historical, economic, political, cultural, religious, etc. Territorialisation touches upon the very essence of political relations, and its therefore a constituent part of the study of international relations. Within this context, political cartography occupies a prominent place. The spatial relations and contents represented by political cartography are not mere illustrations but a prerequisite of any competent analysis or conclusion. The relevance of political cartography is demonstrated on the example of some problems of the Near and Middle East.